

El curiós cas de Bouganville, l'entelèquia pacifista de l'independentisme català i la capacitat humana de resistència.

El passat 24 de novembre del 2019, ens llevàvem amb una notícia que per molts va passar desapercebuda. I és que a l'illa de Bouganville, encara sota domini de Papua Nova Guinea, es va celebrar un referèndum d'autodeterminació no vinculant. Aquest referèndum va sorgir a partir dels acords de pau signats al 2001 després de gairebé una dècada de conflicte armat (1988-1997) i prop del 10% de la població indígena de l'illa massacrada. Aquests acords inclouen un nou estatus d'autonomia i un futur referèndum acordat de celebrar-se entre el 2015 i el 2020.

L'illa de Bouganville rep aquest nom des del moment en que el colonitzador francès Louis-Antoine de Bouganville trepitjà per primer cop, des del punt de vista eurocentrista i occidental, aquest espai. Curiosament, en aquestes lògiques colonialistes de les potències occidentals, l'illa passà desapercebuda per més d'un segle sencer sense establir-se cap assentament colonial. Però, al 1889, els alemanys assoliren l'administració de l'illa així com tota la colònia de Nova Guinea. Tot plegat arribà després de la famosa conferència de Berlín (1884-1885) promoguda per Bismarck per assegurar les zones d'influència colonial i especialment el repartiment del continent africà per part de les potències colonials europees del moment. Ara bé, nosaltres, per respecte, utilitzarem el nom indígena originari de l'illa: Meekamui.

Durant el segle XX l'illa va ser producte d'intercanvi entre les diferents potències colonials, imperials i regionals de torn. De la jurisdicció alemanya va passar al 1914 a la australiana; en el context de la II Guerra Mundial li toca el rebre per part de l'imperialisme feixista japonès i, actualment, i durant tot el conflicte restà sota domini de la recent Papua Nova Guinea, independitzada al 1975.

Com ens recorda Josep Cónsola (2017), els habitants de Meekamui van patir un dels bloquejos econòmics més criminals des de la II Guerra Mundial (1991-1997). Sis anys en que el govern de Papua juntament amb la col·laboració australiana i britànica, impediren l'entrada a l'illa d'aliments, combustibles, medicaments, roba i un llarg etcètera de productes i matèries primes perquè es pugui desenvolupar qualsevol societat. Alhora, l'exèrcit papú en connivència amb mercenaris australians i britànics envaïren l'illa assassinant un 10% de la població, és a dir, unes 20.000 persones.

Curiosament i contra tot pronòstic, els habitants de Meekamui van sobreviure i van vèncer en el que avui podríem considerar una de les experiències revolucionàries més dignes i interessants de la història humana. Una experiència revolucionària que sorgiria arrel d'un conflicte des del que avui entendríem com a plantejaments ecologistes però per a la població de Meekamui es tractava de pura supervivència. Una experiència on, alhora, podríem trobar comparatives substancials amb el cas cubà, tot i que contextualment, se situa en un període on el camp soviètic estava desapareixent i, per tant, qualsevol iniciativa revolucionària estava destinada a desaparèixer o, si més no, patir de valent.

I és que el malson dels habitants de Meekamui, començà al 1967, encara sota jurisdicció australiana, quan el gegant de la mineria mundial, l'empresa britànica Rio Tinto Zinc, a través d'una subsidiària australiana, Bouganville Copper Limited, obrí una explotació de coure gegant a cel obert, l'anomenada mina Pangaua. Si bé l'arribada de la mina va portar infraestructura i va forçar a la modernització de Bougainville, les desigualtats percebudes en la distribució de

compensacions i ingressos van alinear a les comunitats locals. Des del principi, la mina havia provocat protestes, i les dones¹ locals protagonistes d'aquestes primeres protestes portaven cartells reivindicatius que mostraven davant les excavadores.

Els ressentiments es van estendre més enllà dels moviments *kastom*² cap a la comunitat en general, i van generar una sèrie d'enfrontaments amb l'administració a finals dels anys 60 i principis dels setanta. Les protestes van culminar quan els líders locals, amb la intenció d'evitar el govern de Papua abans d'obtenir la independència total el 16 de setembre de 1975, va fer la primera declaració unilateral d'independència de Bougainville el 1 de setembre d'aquell any. La declaració va ser ignorada tant per l'administració australiana sortint com per la nouvinguda papuana, però va assenyalar el ferm desig d'independència de Bougainville. En canvi, es va arribar a un acord entre els pares fundadors Michael Somare i el pare John Momis per permetre-li a Meekamui un tipus d'autonomia en forma de 'govern provincial' com a incentiu per a romandre com a part de la nació papú. Aquesta situació lluny d'alleugerir el malestar dels seus habitants va generar les primeres llavors pel conflicte armat que esclatà a inicis dels 80 i que s'allargà fins als Acords de Pau de Meekamui, signats el 30 d'agost de 2001.

La guerra, com senyalàvem, es va cobrar la vida de 20.000 habitants de l'illa i es un punt interessant per a la reflexió sobre els plantejaments colonialistes i d'explotació dels recursos que Papua Nova Guinea i els Britànics exerceixen sobre una població de poc més de 200.000 habitants, però, sobretot, del cost polític i social d'una revolució. El referèndum celebrat durant el desembre de 2019, divuit anys després del acord de pau, és el resultat d'un pols interminable de David contra Goliat, de l'irrenunciable anhel de llibertat per part dels habitants de l'illa contra els ocupants colonials de tot tipus.

Els resultats de les votacions han sigut demolidores doncs un 97,7% de la població s'ha decantat per la independència i només el 1,68% ha votat per una major autonomia. El mateix president de l'illa, John Momis, va afirmar que aquests resultats eren una "alliberació psicològica pels habitants de l'illa" que veuen plasmat a les urnes el mateix sentiment que van defensar amb les armes a finals del segle XX. Ens resulta interessant l'anàlisi del que podria ser el procés d'independència més recent després del de Sudan del Sud el 2011; no només per la seva complexitat sinó perquè reforça la visió de l'entelèquia pacifista catalana que representa el fet de creure que un procés d'aquest tipus s'aconseguirà per la via del diàleg i la mobilització pacifista. Lluny d'assegurar que ens trobem a les antípodes d'aquesta illa de l'oceà pacífic potser ens ha de servir per reflexionar sobre el que potser serà el procés d'alliberament nacional. I és que, en tot procés revolucionari cal tenir clar que sempre s'ha de renunciar a molts aspectes de la vida que hom portava mentre vivia rodejat de les comoditats del capital. Bon exemple de tot plegat és el que podem trobar en el gir que ha patit la quotidianitat de milers de catalans forçosament confinats a casa seva des de la introducció de l'estat d'alarma iniciat arrel del contagi del coronavirus.

En aquest article no centrarem l'atenció en sí les mesures restrictives de moviment imposades pel govern espanyol són més o menys encertades. Díficilment cap mesura sorgida de cap dels executius de l'únic país europeu que mai ha trencat històrica i institucionalment amb el

---

¹ Un dels aspectes definitoris de Bougainville és la seva societat matriarcal en què les dones són custòdies de la terra. Com John Braithwaite van assenyalar: "BCL va començar a un mal inici... Hi va haver un error en comprendre les dimensions espirituals, culturals i socials de la terra; No va ser simplement la manera en que els negociadors de la BCL van actuar... "A la societat matriarcal, quan les dones lamenten i s'enfronten a una cosa, és un gran senyal." Braithwaite et al, Reconciliation and Architectures of Commitment: Sequencing Peace in Bougainville, 15.

² *Kastom* és una paraula pidgin (Bislama / Tok Pisin) usada per referir-se a la cultura tradicional, incloent religió, economia, art i màgia a Melanèsia. El terme és el terme generalment acceptat en antropologia per descriure aquests fenòmens, així com el terme comú i laic utilitzat en un llenguatge quotidià. La paraula deriva de la pronunciació anglesa australiana de costum.

feixisme pot anar en favor de la classe treballadora. I com ja hem defensat en més d'una ocasió des de la UCPC, creiem que la única solució mèdica vàlida per combatre el coronavirus o qualsevol altre patògen no pot procedir d'un altre espai que no sigui el propi cos humà. Per tant, cal augmentar tots els paràmetres de salut perquè el sistema immunològic de tot ésser humà estigui cada vegada més ben preparat.

Per altra banda, el que sí que ja s'ha fet evident, a través de les xarxes socials especialment, és l'impacte d'aquestes mesures en el dia a dia de la població. Com tot plegat ha trasbalsat les activitats comunes i, fins i tot, les actituds i el temperament de molts ciutadans. La gestió del temps que, així com en el sí de la dinàmica productiva capitalista es vehicula, en gran part, a través de la jornada laboral, ara ha passat a ser un trencaclosques. En menys d'una setmana s'ha passat del 'estrès laboral' a 'l'avorriment del confinament'. I això que vivim en un món completament digitalitzat on, a través d'un portàtil com el que ara mateix utilitzo, es pot accedir a tota mena d'entreteniment i diversos vicis. Tot plegat, un clar reflex del perfil humà que s'està generant sota el neoliberalisme, és a dir, un comú denominador on la manca d'autonomia, autogestió i autocrítica brillen per la seva absència però el mínim esforç, la dependència o la submissió estan a l'ordre del dia.

Ara bé, el que ens han ensenyat processos revolucionaris com el de Meekamui, també coneguda com la Revolució del Coco, és que la capacitat d'autogestió, autonomia i d'autosuperació humana, encara existeix. I, sobretot, la capacitat de resistència la podem entendre en analitzar com es van organitzar i combatre els guerrillers del Exèrcit Revolucionari de Bougainville (BRA sigles en anglès). Aquests que, inicialment sent un grup reduït es va dedicar a sabotejar les línies elèctriques que alimentaven les mines i robar els explosius existents en aquesta, més endavant arribarien a significar un autèntic maldecap per un estat capitalista de nova planta com era Papua Nova Guinea, recolzat per l'antiga metròpolis i el complex industrial d'explotació minera d'una de les potències històriques imperials: La Gran Bretanya. En una gran mostra de dignitat, creativitat, convicció i fe en les pròpies possibilitats del poble de Meekamui, el BRA sense disposar gairebé d'armes convencionals van fabricar les seves pròpies a través de les deixalles abandonades de la mina amb les seves mans. Així doncs, es curiós observar la realització d'aquests guerrillers d'una espècie de fusell de fusta capaç de disparar una fletxa. Poc a poc i molt pacientment, aquestes armes gairebé neolítiques van permetre al BRA poder prendre els fusells d'assalt i les armes automàtiques dels soldats papus i dels mercenaris que anaven apareixent a l'illa. Però, alhora, la població de Meekamui va haver de resistir un estricte bloqueig econòmic a tota l'illa durant set anys. Amb la intenció de minvar la moral de la població i dividir als diversos clans de l'illa perquè es revoltessin contra el BRA, es a dir, com ja ha posat en pràctica més d'un cop el capitalisme: derrotar la rebel·lió des de dintre a través de la fam i la misèria. Durant set anys no va entrar a l'illa ni un sol gram d'aliments, ni medicaments, ni combustible ara bé la població de Meekamui seguia lluintant i, curiosament disposava d'electricitat i els guerrillers del BRA es movien d'una punta a l'altra de l'illa en vehicles tot terrenys confiscats de la mina sense utilitzar una sola gota de benzina.

La solució la van trobar a la pròpia terra i en els recursos ecològics d'aquesta que sumat als coneixements ancestrals heretats dels seus avantpassats els permetria sobreviure tot aquell temps. I és per tot això que aquesta revolució fou coneguda com la Revolució del Coco.

Entre les moltes mesures revolucionàries preses durant aquest període cal destacar que:

- Cada família devia aconseguir ser autosuficient en quant a alimentació. Per això cada família havia de cultivar el seu propi hort aplicant un cultiu rotatiu i aprofitant cada espècie cultivable disponible a l'illa. Entre aquests cultius destacaria el coco.

- Amb les restes de la maquinària abandonada a la mina i les peces i recanvis trobats van ser capaços de construir-se les seves pròpies cases amb panys i claus fabricats per ells mateixos, però alhora, van aconseguir dotar a grans parts de l'illa amb electricitat mitjançant la construcció de centrals hidroelèctriques a partir d'aquesta activitat de reciclatge de tota mena de peces i motors vells. Amb tot plegat, van arribar a construir 50 petites centrals elèctriques capaces de funcionar les 24 hores del dia enmig de la selva.
- L'aprofitament de cada part del coco tant per aspectes nutricionals com mèdics o fins i tot, en la confecció d'objectes i utensilis. Però especialment cal destacar l'oli de coco que es va utilitzar per fer funcionar bombetes, en la fabricació de sabó o, especialment destacable, el seu ús com a carburant.

És per tot això, que la Revolució del Coco, amb totes les seves imperfeccions i misèries ens ha de servir d'exemple i inspiració. Especialment en moments com aquest, en que una societat occidental com la nostra que ha conegut totes les comoditats i vicis de l'era digital, de cop i volta es trasbalsa i entra en shock. Una inspiració que l'hem de vincular als valors de dignitat d'un poble, d'un col·lectiu, als anhels d'independència i autonomia per poder viure com es desitja en harmonia amb l'entorn natural i no de forma destructiva amb els ecosistemes permanentment. Però, alhora, cal fixar l'atenció en la capacitat de resistència que passa per la tenacitat d'un poble amb unes conviccions en la victòria que només es poden entendre des de l'autosuperació i el sacrifici. Perquè si hem volgut deixar quelcom clar, és que no hi ha canvis sense sacrificis; no existeixen processos revolucionaris ni d'alliberament sense pèrdues en el sí d'una societat, és impossible pel simple fet dialèctic.

Però, alhora, cal que reflexionem molt a nivell individual sobre la condició humana, sobre les possibilitats de cadascú i les formes de vida que han vingut donades o, sovint imposades. Cal que practiquem la crítica com a element dinàmic en el dia a dia de tota societat però, alhora, que generem vincles comunitaris que ens portin a nous estadis organitzacionals per poder combatre eficientment el dia de demà el sistema capitalista.

Bibliografía

Cónsola, J. (2017). Introducció a l'edició en català. En T. Saenz W., *Ché Ministro*. Barcelona: Tigre de Paper.

Article basat en el documental *The Coconout Revolution*, dirigit per Dom Rotheroe i produït per Darren Bender i Mike Chamberlain (2001). Recuperat de:
<http://gazzettadelapocalipsis.com/2014/10/30/una-revolucion-increible-que-te-han-ocultat>

Pau Celeiro i Guillem Porres, març 2020